

Kriminologiska institutionen

Stockholms
universitet

Förnedringsrån som statusmarkör

En kvalitativ intervjustudie om polisens bedömningar
av motiven för förnedringsinslag vid rån

Examensarbete för kandidatexamen i kriminologi, 15 hp

Kriminologi

Grundnivå

Höstterminen 2020

Hanna Lindholm & Martin Jauer

Abstract

The purpose of this study is, based on the Swedish police's personal perceptions, to contribute to an increased understanding why youths are subjected to humiliation in connection with robbery. Eight interviews were conducted and analyzed with thematic analysis. The results showed that the youths pursuit of status and confirmation was linked to the absence of parents and a feeling of failure. The results showed in these cases that the youths tend to seek criminal circuits where status, the feeling of belonging and the feeling of being seen by others is achieved through violent crimes, in which humiliation is one method to attain it. Furthermore, the results showed that humiliation in connection with robbery is non-utilitaristic. One result was that youths commit humiliation in connection with robbery in order to exercise power.

Keywords: humiliation, power, robbery, status, social bonds, subculture

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	2
1.2 Disposition.....	3
1.3 Begreppet förnedringsrån.....	3
2. Tidigare forskning.....	4
2.1 Skolungdomar om motiven bakom ungdomsrån.....	4
2.2 Sociala riskfaktorer bland unga som rånar.....	5
2.3 Attityder, moral och känslor bland rånbrottslingar.....	6
3. Teoretiska utgångspunkter.....	7
3.1 Teorin om sociala band.....	7
3.1.1 Anknnytning.....	8
3.1.2 Delaktighet.....	8
3.1.3 Åtagande.....	8
3.2 Teorin om subkultur.....	9
4. Metod och material.....	10
4.1 Semistrukturerad intervju.....	10
4.2 Urval av intervjupersoner.....	11
4.3 Tillvägagångssätt.....	12
4.4 Databearbetning.....	13
4.5 Etiska överväganden.....	14
4.6 Tematisk analysmetod.....	14
4.7 Huvudteman 1–3.....	15
4.8 Metoddiskussion.....	16
5. Analys och resultat.....	18
5.1 Socialt anseende.....	19
5.2 Sociala band.....	21
5.3 Socioekonomisk bakgrund.....	23
6. Avslutande diskussion.....	26
6.1 Framtida forskning.....	27
7. Referenslista.....	29
8. Bilagor.....	34

1. Inledning

I slutet av år 2020 utsåg Språkrådet officiellt ‘‘förnedringsrån’’ som ett nytt ord i sin  rliga lista över svenska nyord (IOF 2020). Under samma år hade ett flertal artiklar om så kallade förnedringsrån publicerats i svensk press där begreppet hade använts. Exempelvis hade SVT rapporterat att offren, utöver att bli stulen på värdesaker, utsatts för en långdragen misshandel och under hot tvingats att kl  av sig naken samt kyssa gärningspersonernas skor (Eke-Göransson 2019). I samband med ordets spridning i nyhetsrapporteringen gjorde SVT:s barnredaktion en m lgruppsunders kning som tydde på att samma typ av våld och förnedrande inslag som förekommer framförallt vid grova ungdomsrån, också förekommer bland ännu yngre barn. SVT:s undersökning baseras på intervjuer med barn mellan 10–14  r, där ett flertal av barnen berättade att de utsatts för r n och förnedring av äldre killg ng (Adaktusson & Alandh 2020). Barnens beskrivningar av hur de förnedrats under r ntillfallet liknar det tillvägagångssätt som beskrivits bland äldre offer för r n i övre tonåren. Trenden med fler samt grövre r n bland unga syns också i polisens statistik av polisanmälda brott och i Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning av självrapporterade brott (NTU). I polisens statistik har anmälda r n och våldsbrott mot barn mer än fördubblats de senaste åren (Klintevall 2020). I NTU-undersökningen från år 2020 har oron för att utsättas för personrån ökat, speciellt bland killar mellan 16–19  r (NTU 2020: 12, 143-5).

Även om förnedringsrån fått medial uppmärksamhet finns det många frågor som lämnats obesvarade kring denna typ av r nkriminalitet. Vilka våldshandlingar kännetecknar eller  r förknippade med ett förnedringsrån? I vilken åldersgrupp  r det bland rånare som förnedrar sina offer? När övergår egentligen ett r n till ett förnedringsrån? Och vilka möjliga motiv kan förklara förövarnas förnedrande inslag? Till exempel påstod en åklagare till nyhetsbyrån TT att förnedringsrånen vanligtvis handlar om ‘‘helt andra motiv än att komma åt r ngods’’, något som tyvärr inte utvecklas vidare. I samma artikel hävdade Erik Nord, polisomr deschef i Göteborg, att förklaringen ligger i att förövarna ‘‘har långtråkigt’’ (Dahlin 2019). Samtidigt har andra poliser sagt att det  r svårt att förklara förnedringen (Erlandsson 2020). Fryshusets g ngexpert, Camila Salazar At as, har istället uppfattningen att förnedringsrånen handlar om att gärningspersonerna vill ‘‘få makt, utöva makt och identitetssökande’’ (Nygren 2020). Enligt kriminologen Sven Granath råder det också oklarheter huruvida brottet har ökat eller minskat samt vilka omständigheter som definierar ett förnedringsrån (Norrgrann 2020). Kriminologen Christoffer Carlsson hävdade i ett debattinlägg att det inte fanns någon faktiskt v g av

förnedringsrån, utan det som fanns ‘‘var debatten’’ om förnedringsrån. Carlsson medger att oron för personrån har ökat bland befolkningen men skriver vidare att siffrorna ser annorlunda ‘‘när det gäller faktisk utsatthet’’ av personrån (Carlsson 2020). En motpol till Carlssons uppfattning kommer från polisen och kriminologen Fredrik Kärrholm. Kärrholm menar att den ökade andelen anmälda rån inte beror på samhällsdebatten, utan att brotten blivit alltmer grövre och att det leder till en ökad andel anmälda rån. Kärrholm förklarar att det inte finns någon statistik gällande rån med grova förnedringsinslag (Kärrholm 2020), vilket kan ha bidragit till osäkerheten kring förekomsten av brottet samt huruvida det minskar eller ökar.

Det råder således delade meningar om förnedringsrån överhuvudtaget existerar, om det ökar eller minskar eller om rånet är ett nytt fenomen. Utifrån ett samhällsligt perspektiv är det värdefullt att reda ut några av de frågetecken som finns kring förnedringsrån med hjälp av polisens bedömningar. För att förtydliga har vi inte undersökt huruvida förnedringsrån ökar eller minskar, utan vi har i denna studie fokuserat på förnedringsinslagens motiv. Denna studies redogörelser om gärningspersonernas motiv, med fokus på varför förnedringen utövas, har goda möjligheter att användas som underlag inom akademien och för framtida forskning, något som berör studiens inomvetenskapliga relevans (Teorell & Svensson 2007:18). Vårt forskningsämne har goda förutsättningar att utvecklas vidare inom både kvalitativa och kvantitativa undersökningar. Dessutom är förnedringsrån ett mindre utforskat område i Sverige, och vi har inte lyckats hitta studier som undersöker varför rånare utsätter sina offer för förnedrande behandling. Det är relevant för svenskt samhällsintresse- och debatt att undersöka företeelsen närmare, något som berör studiens utomvetenskapliga relevans (ibid).

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna intervjustudie är att utifrån polisens perspektiv bidra med ökad förståelse och kunskap om varför gärningspersoner väljer att kombinera rån med förnedrande handlingar. Det specifika fokuset i denna undersökning är att studera olika polisens subjektiva bedömningar av motiven för förnedringsinslag vid rån. Frågeställningen är följande:

- Utifrån polisens erfarenheter och bedömningar, varför förnedrar gärningspersoner sina offer vid rån?

1.2 Disposition

Dispositionen börjar inledningsvis med att beskriva undersökningens definition av begreppet förnedringsrån och vad vårt val av begreppsdefinition baseras på. I nästkommande avsnitt presenteras nationell forskning om personrån och sedan internationell forskning om rånarens psykologiska motiv. Därefter presenteras studiens teoretiska ramverk bestående av teorin om sociala band och teorin om subkulturer. Därefter redogörs studiens val av intervjupersoner, bestående av åtta poliser, kvalitativ forskningsdesign, semistrukturerad intervjumetod, tillvägagångssätt, databearbetning, analysmetod och slutligen en beskrivning av tematisk analysmetod. I samma metodavsnitt beskrivs uppsatsens teman som tagits fram med hjälp av tematisk analys. I nästa stycke redovisas resultaten från intervjustudien som kombineras med analyser av undersökningens tidigare forskning och teori. Slutligen avslutas arbetet med en diskussion om studiens resultat samt framtida forskning.

1.3 Begreppet förnedringsrån

Även om ordet förnedringsrån listats som ett nytt svenskt ord och ofta förekommer i media är det inte självklart vad som inkluderas i begreppet eller vilka handlingar som definierar ett förnedringsrån, och det finns ingen juridisk definition av begreppet. När vi eftersökte en definition från svensk tidigare forskning fann vi en intressant kartläggning om rånens karaktär och utveckling i Brottsförebyggande rådets (Brå) fördjupade rapport om personrån från år 2016. Rapporten handlar om vilka som utsätts för personrån, om brotten i sig samt om riskfaktorer för rån bland unga. Uppgifterna har hämtats från ett urval av polisanmälningar om rån mot privatpersoner samt från Brå:s Nationella trygghetsundersökning (NTU). NTU är en årlig frågeundersökning om utsatthet för brott och som riktar sig mot personer 16–79 år.

Eftersom förnedringsrån inte är juridiskt definierat krävs det detaljerade uppgifter om rånets natur för att identifiera ett så kallat förnedringsrån. Ett exempel är tabell B25 från NTU:s frågeundersökning (se bilaga 1). Där används brottsoffrets beskrivningar för att redogöra för de former av våld som offren utsätts för vid rån och inkluderas som "handgripligt våld" (Brå 2016:52). Denna form av handgripligt våld förekommer ibland även vid förnedringsrån, det hävdade flera av poliserna i våra intervjuer. NTU-rapportens definition av handgripligt våld är i linje med den bild som förmedlas av poliserna i våra intervjuer och av media (Norrgrann 2020). Exempelvis finns det flera rapporterade fall om offer som både blivit strypta, skallade, eller sparkade på marken av förövarna under ett och samma tillfälle (Ölander 2020). Några av de intervjuade poliserna menade att sådana våldsinslag är en del av förövarnas förnedring mot

offren. Vad vi vet finns det ingen annan rapport som går ännu mer i detalj och inkluderar andel offer som tvingats kyssa rånarnas fötter, blivit urinerade på eller filmade av rånarna. Dessa databegränsningar gör att vi måste lita oss på anekdotiska beskrivningar av polisen och av media.

Som tidigare nämnts finns det inte en entydig juridisk definition av förnedringsrån och därför har vi valt att basera definitionen på intervjumaterialet i denna studie. Detta motiveras också av att samtliga åtta poliser i vår intervjuundersökning hade en samstämmig bild i vilka utmärkande drag som karaktäriserar ett förnedringsrån och när ett 'vanligt' personrån övergår till ett 'typiskt' förnedringsrån. Poliserna ansåg att det är motiverat att prata om ett förnedringsrån när förminskande och fientliga handlingar mot offret sträckte sig bortom tillgreppet av värdeföremålet. För att konkretisera handlar det om att förövaren eller förövarna fortsätter att kränka sitt offer efter att man fått saker eller föremål. Det vill säga, om syftet med rånet var att tillgripa värdeföremål sker alltså övergången till ett förnedringsrån när rånet fortsätter trots att syftet redan är uppfyllt och när offret redan har gett upp. Denna definition gäller oavsett om rånets efterspel endast slutade med en örfil eller med flera timmars våld och kränkningar, det centrala är att rånet fortsätter efter att förövarna tillgripit värdesaker från offret. Detta beskrevs som ett grundläggande kännetecken som gör rånet till ett förnedringsrån och var en stark samsyn poliserna emellan, något som förstärker vårt val av begreppsdefinition.

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras inledningsvis två nationella studier från Brottsförebyggande rådet om personrån och sedan presenteras en internationell akademisk bok om rånbrottslighetens sociologiska förklaringar. Den första rapporten från Brå handlar om skolelevers subjektiva uppfattningar om varför ungdomar begår personrån mot jämnåriga. Den andra rapporten från Brå undersöker eventuella samband mellan ungdomars sociala situation och benägenheten att begå personrån. Den sistnämnda boken redogör vilka känslor och moraliska värderingar som ligger till grund för individers motiv till att utföra rån.

2.1 Skolungdomar om motiven bakom ungdomsrån

Utöver det kränkande våld som vanligtvis förekommer vid ett förnedringsrån finns det också tidigare forskning som visar på likartade uppfattningar om varför unga rånar andra unga.

Utöver forskning kring det handgripliga våldet har vi också funnit tidigare forskning som, likt vår frågeställning, undersöker frågan varför gärningspersoner använder sig av grövre våld eller kränkningar i samband med rån. En annan Brå-rapport från år 2000 har studerat ungdomars subjektiva uppfattningar om varför unga rånar andra unga. I undersökningen ”Ungdomar som rånar ungdomar i Stockholm och Malmö” har Brå gjort en kartläggning av ungdomsrånen i städerna Malmö och Stockholm. Undersökningen grundas på statistik över polisanmälda rån under senare delen av 1990-talet och på en enkätundersökning som gjordes hösten år 1999 och som besvarades av cirka 4 500 ungdomar i 15- respektive 17-årsåldern.

I enkäten ställdes en serie frågor där ungdomarna bland annat svarade på frågan om varför de tror att en del ungdomar rånar andra jämnåringar (BRÅ 2000: 7, 71). Enligt Brå (2000) är det värdefullt att forska på ungdomars subjektiva uppfattning om vilka som rånar vilka och varför för att få bättre kunskap om ungdomsrånen (Brå 2000:43). Vi menar att poliserna som utreder dessa brott även kan bidra med viktig kunskap om ungdomsrån utöver enkätmaterial från brottsoffer. I Brå:s undersökning rådde det en stor enighet bland ungdomarna gällande enkätfråga nummer 14: ”Varför tror du att en del ungdomar rånar andra ungdomar?” (se bilaga 2). Omkring 40 procent av eleverna uppgav ”för att få respekt bland kompisar” som ett motiv för ungdomsrån och cirka 70 procent av ungdomarna anslöt sig till påståendet ”för att visa makt”. De ungdomar som själva hade begått rån lade något större vikt än övriga vid svarsalternativen ”för att sätta sig i respekt hos dem man rånar” och ”av inga speciella skäl, det bara blir så” (Brå 2000:44).

2.2 Sociala riskfaktorer bland unga som rånar

Ett ytterligare datamaterial är 2013 års skolundersökningen om brott (SUB), en så kallad självdeklarationsstudie av elever i nionde klass. Syftet är att beskriva utvecklingen av andelen unga som enligt egen uppgift deltagit i brott som exempelvis rån (Brå 2013:4–5). I SUB (2013) fick eleverna svara på frågor om sin egen utsatthet för rån, om sin egen delaktighet i rån och om sin egen sociala situation inom familjen, skolan och på fritiden (Brå 2013:28–30). Uppgifter om elevernas egen utsatthet för rån gäller för åren 2008 och 2011. Angående uppgifter om elevernas egen delaktighet i rån finns det enbart uppgifter från SUB för åren 2001, 2003, 2005, 2008 och 2011 (Brå 2016:7–8). I vår intervjustudie undersökte vi, utifrån åtta polisers berättelser, eventuella samband mellan ungdomars sociala situation och egen delaktighet i förnedringsrån, frågeställningar som också finns i 2013 års skolundersökning.

Skolundersökningens kartläggning av personrån visar att det är vanligare att ha hotat någon annan för att få en värdesak bland unga som har dåliga relationer till föräldrarna, inte trivs i skolan, ofta skolkar, föredrar spännande och riskfyllda aktiviteter framför mer stillsamma, har tillåtande attityder till brott och har kamrater som begått brott. De starkaste sambanden är att ha brottsbelastade kamrater och tillåtande attityder, följt av måtten på självkontroll och spänningssökande. Slutligen avser könstillhörighet det tydligaste sambandet baserat på de bakgrundsfaktorer (Brå 2016:13).

2.3 Attityder, moral och känslor bland rånbrottslingar

I boken ‘‘Seductions of Crime: Moral and Sensual Attractions of Doing Evil’’ (1988) skriver sociologen Jack Katz om vilka känslor och moraliska värden som motiverar förövaren att begå rån på ett psykologiskt plan. Studien är av intresse då den diskuterar liknande känslor och attityder på värden som diskuteras bland de intervjuade poliserna. Katz ämnade genom en fenomenologisk studie att förklara ‘‘förgrunden’’ för brott, det vill säga en närmare beskrivning av den kriminella händelsen, tankeprocesser, förövarnas livsstil och känslor, omedelbart före och efter ett brott. Katz belyser vikten av att reflektera över motivet bland unga män som begår brott, deras syn på världen, betydelsen de tillskriver brottet, deras känslor och attityder samt deras moraliska värde - att moraliska känslor måste vägas in när ett brott begås.

Enligt Katz ‘‘brottsas’’ unga rånare med olika känslor; förnedring, övertygelse om ens rättfärdighet, arrogans, förlöjligande, avsky och hämnd (Katz 1988:9). I efterhand kan de dra nytta av sitt känslomässiga tillstånd eller moraliska ställning för att konstruera en lindrande känsla och fungerar således som orsak till vad som drev dem till att begå brottet. I rånarnas ögon är brott därmed mer än bara ett enkelt sätt att få pengar. Brottet är ett tillvägagångssätt att uppnå moralisk existens (Katz 1988:272). I studiens modell av kriminellt beteende åskådliggör han att den ‘‘spännande känslan’’ som följer med den kriminella handlingen ofta är viktigare än den mätbara vinst som gärningspersonerna eftersträvar. Katz noterade ett liknande mönster bland amerikanska rånare där förförelsen involverar adrenalinrus, känslan av makt och ‘‘kicken’’ av våld. Ytterligare bör rån inte enbart betraktas som något negativt ur rånarnas ögon, utan även som något positivt. Katz förklarar att rånare som inkluderas i kriminella gäng bildar gemenskap och relationer mellan varandra och har en viktig betydelse för individens identitet (Katz 1988).

3. Teoretiska utgångspunkter

I denna uppsats kommer två teoretiska perspektiv appliceras på det intervjuade materialet i syfte att undersöka varför ungdomar begår förnedringsrån. Den första är teorin om sociala band av Travis Hirschi, en så kallad kontrollteori som fokuserar på förhållandet mellan individen och banden som existerar i samhället (Hirschi 1969). Den andra teorin är Albert K. Cohens teori om subkulturer som fokuserar på att förklara ungdomars brottslighet utifrån hur kriminella värderingar och normer frodas inom subkulturer (Cohen 1955).

3.1 Teorin om sociala band

År 1969 publicerade den amerikanska kriminologen Travis Hirschi teorin om sociala band i boken "Causes of delinquency" (Hirschi 1969). Den centrala frågeställningen är varför människor väljer att *inte* begå brott, där skillnader i brottsligt beteende mellan individer förklaras med skillnader i graden av social kontroll. Hirschis sociala kontrollteori har en sociologiskt fokus då den betonar vikten av individens sociala band till det konventionella samhället (Hirschi 1969:10). Premisserna är att människan har en naturlig impuls att begå brott och att impulsen dämpas genom en hög grad av social kontroll (Hirschi 1969:47). Starka sociala band förklarar således varför vissa individer väljer att avstå från kriminalitet, när individens sociala band försvagas eller bryts ökas också risken för att hamna i ett brottsligt beteende (Hirschi 1969:289).

Enligt Hirschis teori finns det fyra typer av grundläggande band som människan integreras in i och som står i relation till det konventionella samhället. Vi har tillämpat tre av de fyra sociala banden i analysdelen för att med hjälp av polisernas bedömningar undersöka rånarnas förbindelser till samhället. Syftet med att använda Hirschis teori är att få en uppfattning huruvida unga lagöverträdare som utför förnedringsrån har starka, svaga eller inga band till samhället samt om banden har någon koppling till deras benägenhet att begå förnedringsrån. De tre banden i denna studie är anknytning, åtagande och delaktighet (Hirschi 1969:290–4) och redogörs härnäst. Det fjärde sociala bandet om övertygelse - en individs positiva eller negativa syn på samhällsordningen, valdes bort i denna studie på grund av att vi på förhand upplevde detta begrepp komplext, vilket möjligen hade påverkat våra tolkningar av intervjupersonernas berättelser.

3.1.1 Anknytning

Det första bandet i Hirschi's teori om anknytning handlar om en persons relationer till andra människor. Framförallt är det individens anknytning till föräldrar, kamrater och skolan som åsyftas, då Hirschi menar att socialiseringsprocessen av samhällets normer börjar under människans barn- och ungdomsår. Det handlar således om en internalisering av normer som skapas genom relationer till människans närstående personer (Hirschi 1969:290). Den sociala kontrollen ligger här i att människan får dåligt samvete om denne bryter mot samhällets vedertagna normer eller mot människors förväntningar och förhoppningar. Lojalitet och en känslighet för andras åsikter är viktiga komponenter för att individens anknytning ska vara stark (Hirschi, 1969:291). Ifall en individ inte bryr sig om andra människors eller sina närståendes förväntningar och önskemål är han eller hon inte bunden till samhällets normer och därmed "fri" att begå avvikande handlingar (Hirschi 1969:18). Risken för brottslighet minskar när barn och ungdomar har goda och varma relationer till exempelvis föräldrar, vänner eller lärare. Hirschi hävdar att desto mindre ungdomar tar hänsyn till lärares åsikter om sig själv, desto mer sannolikt att de hamnar i kriminella beteenden. Vidare är försvagad anknytning till föräldrar en av de viktigaste faktorerna till kriminellt beteende, framförallt för barn och ungdomar. Att vara starkt bunden till föräldrar innebär att unga individer sannolikt kommer att bli mer övervakade än unga med svaga band till föräldrar (Hirschi 1969:83).

3.1.2 Delaktighet

Det andra bandet i teorin är delaktighet, som handlar om hur mycket engagemang och tid en person spenderar i konventionella aktiviteter. Delaktighet inom exempelvis skolan, sporter, arbetet eller organisationer är exempel på konventionella aktiviteter som stärker ens band till samhället (Hirschi 1969:293–4). När en individ spenderar tid i konventionella aktiviteter har denne inte tid att begå brottsliga handlingar. Vidare möjliggör aktiviteter ett strukturerat liv som håller individen sysselsatt. Enligt Hirschi är en individ bunden att passa tider genom konventionella aktiviteter genom exempelvis dennes jobb eller aktiviteter på fritiden, vilket resulterar i att man inte har tid att begå brott (Hirschi 1969:22).

3.1.3 Åtagande

Det tredje bandet i denna teoribildning är åtagande, och berör om hur individers kriminella impulser hämmas av konventionella investeringar som de gjort för att förbättra ens livsstil. En person som investerat mycket tid och energi på exempelvis arbete eller utbildning riskerar att äventyra detta om denne väljer att begå brott. Åtagande belyser också vikten av människors

sociala relationer på så vis att personer som värdesätter andra människors förväntningar och åsikter tenderar att i högre utsträckning avstå från brottslighet och istället ägna sig åt andra åtaganden (Hirschi 1969:292–3). Risken att både förlora sina personliga investeringar och göra den närmaste omgivningen besviken pressar individen att göra riskbedömningar, och överväga om det är värt att ägna sig åt brottslighet eller inte. Det görs därmed en starkare avvägning mellan risker och vinster i att begå brott. Sammanfattningsvis ökar investeringar i samhället kostnaden av att begå brottsliga handlingar (Hirschi 1969:20).

Sammantaget kan teorin om sociala band förklara att människor inte nödvändigtvis är födda med ett samvete, utan snarare att det utvecklas över tid genom interaktion med viktiga människor och platser. Barn och ungdomar lär sig moral, värderingar, lagar och sociala normer av föräldrar och skola. Familjen ger anknytning och har ett stort inflytande på beteenden och beslut, de ungdomar som saknar dessa influenser i sina liv blir heller inte hämmade av sociala band och därmed ökar risken för kriminella avvikande beteenden. De individer som inte har dessa influenser i sina liv skapar inte sociala band till samhället och därmed ökar risken för brottslighet (Hirschi 1969:32).

3.2 Teorin om subkultur

En annan forskningslitteratur vi använder oss av i studien berör konceptet subkulturer. Albert K. Cohen (1955) var en framstående kriminolog känd för sin teori om subkulturella kriminella urbana gäng. I boken ”Delinquent Boys: The Culture of the Gang” redogör Cohen om ett teoretiskt ramverk utformad för att förklara ursprunget till kriminella subkulturer samt hur dessa skapades utifrån en statusfrustration gentemot medelklassen. Cohens teori förklarar att ungdomar från de lägre samhällsklasserna som misslyckats med att placera sig själva enligt medelklassidealen framkallar frustration och utanförskap, eftersom de nekas möjligheten att uppnå universella framgångsmål (Bordua 1961: 119, 123). Enligt Cohen bildas en subkultur av en organiserad uppsättning av normer, värderingar, övertygelser och attityder som har blivit ett traditionellt sätt att leva bland vissa delar av befolkningen (Cohen 1955:13–4). Det centrala för framväxten av subgruppen är samspelet mellan de individer som innehar liknande problem vad gäller anpassning till samhället (Cohen 1955:59). Samtidigt utgörs en kriminell subkultur av en grupp där antisocialt beteende krävs för att bibehålla gruppens gemensamma normer, och där social status uppnås genom respekt från andra (Cohen 1955:153).

Cohen beskriver kriminella subkulturbrott som icke-utilitaristiska, till exempel att man inte stjäl för att ha användning av något, utan andra orsaker (Bordua 1961:121). För de som tillhör kriminella subkulturer är stölden mestadels ett mål i sig, och de stulna föremålets värde är av sekundär betydelse. Stölden utövas eftersom den är kopplad till en process för att uppnå status, tillfredsställelse eller erkännande i gruppen (Cohen 1955:26–7). Cohen förklarar att de som tillhör kriminella subkulturer är anslutna till och består av impulsivitet, kortsiktig hedonism och våld (Cohen 1955: 27, 139). De brottsliga normerna är avsiktligt motsatta det traditionella samhällets normer och karakteriseras som negativa. Den kriminella subkulturen skiljer sig inte enbart från det traditionella samhället; snarare är de avsiktligt motsatt de kulturella reglerna i det traditionella samhället. Brottsligt beteende är ‘‘rätt’’ enligt subkulturen just för att det är ‘‘fel’’ i det traditionella samhället. Handlingar som anses vanära det traditionella samhället är sådan som förstärker kriminell status (Cohen 1955:28–30). Slutligen hävdar Cohen att arbetarklassen inte är kulturellt homogena samt att alla kriminella grupper inte utgörs av subkulturer (Cohen 1955: 124, 154).

4. Metod och material

För att besvara frågeställningen har vi valt att utgå från kvalitativ forskningsmetod. Kvalitativ metod är en så kallad intensiv forskningsdesign eftersom metoden vanligtvis kännetecknas av att forska om olika fenomen på djupet. Bryman (2008) hävdar att kvalitativ forskningsdesign är mer inriktat på att förstå och tolka hur människor uppfattar sin omvärld. Det är således inte ovanligt att kvalitativa studier förmedlar kunskap utifrån från undersökningspersonernas åsikter och uppfattningar (Bryman 2008:362). Kvalitativ metod är ett lämpligt tillvägagångssätt när utgångspunkten är fenomenet som undersöks och betraktas utifrån sina unika förutsättningar utan generaliserande ambitioner, en utgångspunkt som vi eftersträvat för att förstå förnedringsrån djupare. Valet av kvalitativ metoddesign motiveras också av att vi ville fånga de intervjuade polisernas verklighet och egna perspektiv av fenomenet, ett syfte som är centralt inom den kvalitativa undersökningsmetoden (Teorell & Svensson 2007:11).

4.1 Semistrukturerad intervju

Ahrne och Eriksson-Zetterquist (2018) menar att intervjuer är ett effektivt tillvägagångssätt vid insamling av kvalitativ data. Framförallt är kvalitativa intervjumetoder effektivt när man vill fördjupa sig inom ett specifikt område då metoden har fördelen i att fånga intervjudeltagarens

subjektiva reflexioner kring ett fenomen ur dennes synvinkel (Ahrne & Eriksson-Zetterquist, 2018:53). Som intervjuteknik tillämpades en semistrukturerad metod bestående av allmänt formulerade och ett flexibelt frågeschema. Vi ville att intervjuerna skulle kombineras med flexibilitet och ett frågeschema som följde ett specifikt tema om förnedringsrån, där den semistrukturerade metoden är ett lämpligt tillvägagångssätt för att uppnå ändamålet (Bryman 2008: 206, 415). Eftersom avsikten var att i största möjliga mån fånga intervjupersonernas egna erfarenheter, händelser och upplevelser kring förnedringsrån var den semistrukturerade intervjumetoden med allmänt formulerade frågor mest lämpad för syftet. Efter intervjuernas genomförande ansåg vi att intervjustrategin var ett korrekt val av intervjumetod då vi fick en omfattande bild av vilka motiv som enligt poliserna förklarar varför unga förövare utför förnedringsrån. Det semistrukturerade upplägget gjorde också att vi kunde hålla oss inom ramen av vårt specifika tema samtidigt som vi hade möjlighet att anpassa intervjufrågorna efter situationen (Ahrne & Svensson 2015:38).

4.2 Urval av intervjupersoner

Studiens intervjupersoner bestod av åtta poliser från olika delar av Sverige. Urvalet motiveras av att vi tillämpat kvalitativ intervjumetod eftersom en sådan forskningsdesign, till skillnad från kvantitativ forskningsdesign, kännetecknas av mindre urval som väljs utifrån subjektiva överväganden (Teorell & Svensson 2007:11). Det är således inte ovanligt att kvalitativa undersökningar utgår från intervjupersonernas åsikter och uppfattningar (Bryman 2008:362). Valet av urval tillämpades inledningsvis genom ett bekvämlighetsurval som sedan övergick till ett snöbollsurval. Bekvämlighetsurval innebär att urvalsramen består av de personer som finns tillgängliga och har någon form av anknytning till forskningsämnet (Bryman 2008:194–5). Fördelen med bekvämlighetsurval kan framförallt ses i mindre forskningsprojekt där man har begränsad tid och budget. Nackdelen är att valet av urval kan antyda en lat strategi om studiens författare gör materialinsamlingen på alldeles för enkla eller bekväma grunder (Denscombe 2010:38). För att undvika detta spenderade vi en stor mängd tid på att få tag på relevanta poliser som hade specifika kunskaper om förnedringsrån och som i sitt arbete utrett sådana brottsfall.

Ett snöbollsurval är en metod där personer i urvalet kontakter eller rekommenderar forskaren om nya personer till urvalet och man får en snöbollseffekt (Teorell & Svensson 2007:84). Metodens fördel är att det är lättare att övertyga nya personer att delta i studien när de blivit rekommenderade av en bekant. En ytterligare fördel är att man snabbt får tag på relevanta personer som har mycket att berätta om fenomenet som ska beskrivas (Denscombe 2010: 37,

47–8). Initialt samlade vi personer till urvalet genom att söka på elektroniska nyhetsartiklar som innehöll begreppet förnedringsrån. Vi utgick i vår sökning ifrån antagandet att poliser som uttalat sig om förnedringsrån i mediala sammanhang troligtvis hade större kännedom om ämnet än andra poliser. Efter kontakt med ett antal poliser som var relevanta med avseende på undersökningens ämne fick vi tips om andra personer inom Polismyndigheten som hade erfarenheter av förnedringsrån. Nedan återges en kortare beskrivning av poliserna i urvalet som är verksamma inom olika polisregioner runt om i Sverige.

Intervju	Kön	Ålder	Verksamhetsnivå	Tjänst
Nr 1	Man	50-års åldern	Lokalområdeschef	Brottsförebyggande
Nr 2	Man	30-års åldern	Ungdomsgruppen	Förundersökningsledare
Nr 3	Kvinna	45-års åldern	Ungdomsgruppen	Civil utredare
Nr 4	Man	40-års åldern	Strategisk nivå	Kriminolog och chef
Nr 5	Man	30-års åldern	Ingripandepolis	Regional utredare
Nr 6	Man	25-års åldern	Lokalområdespolis	Brottsförebyggande
Nr 7	Man	60-års åldern	Poliskommissarie	Utredningsansvarig
Nr 8	Kvinna	50-års åldern	Lokalområdespolis	Civil utredare

4.3 Tillvägagångssätt

Vi genomförde alla intervjuer tillsammans och med en polis i taget. Tre av intervjuerna ägde rum ostört på en polisstation, resterande intervjuer genomfördes via videotelefonprogrammet ‘‘Zoom’’. Dels på grund av coronapandemin, dels för att vissa av informanterna befann sig utanför Stockholmsområdet. Genomförandet av intervjuerna på Zoom påverkade i liten utsträckning intervjuens flexibilitet och kvalitet. Vissa intervjuer sköts upp i tid på grund av tekniska fel. Vi upplevde att intervjuerna via Zoom var mer formella än när vi genomförde fysiska intervjuer. För att kringgå dessa problem ämnade vi att tala extra tydligt, lyssna särskilt noggrant och agera så naturligt som möjligt för att försöka göra samtalet så naturligt som möjligt när vi intervjuade via Zoom. En positiv aspekt med att genomföra intervjuer på distans är att det kan vara lättare att ställa och svara på känsliga frågor när man inte är fysiskt närvarande för varandra (Bryman 2008:420–430). Intervjuerna spelades in via mobiltelefon för

att fånga upp intervjupersonernas berättelser på bästa möjliga sätt. I kvalitativ forskning är det inte enbart vad intervjupersonen säger som är det väsentliga, utan även hur de säger det. För att det ska återges i analysen är det avgörande att ha tillgång till alla redogörelser som förmedlats under intervjun, vilket vi fångat upp genom inspelningar (Bryman 2008:428). Uppskattningsvis varade intervjuerna mellan trettio minuter till en timme.

Under samtliga åtta polisintervjuer användes samma intervjuguide och en semi-strukturerad intervjustrategi. Intervjuguiden omfattades av öppna frågor som utformades efter temat förnedringsrån (se bilaga 3). Valet av öppna frågor förklaras av att vi ville ha möjlighet att anpassa intervjun efter situationen, men också för att undvika alltför ledande eller subjektivt formulerade frågor. För att den intervjuade skulle bli mer bekväm under intervjutillfället började vi med att ställa lättsamma och personliga frågor. Frågornas formuleringar valdes med hänsyn till Leechs exempel på grand tour-frågor som betraktas som ett lämpligt frågeformat vid semi-strukturerade intervjuer. Leech menar att desto mer öppna och breda frågeformuleringar är, desto mer utrymme finns för intervjupersonen att tala och utveckla sig (Leech 2002:667). Exempelvis använde vi oss av frågan *Varför använder sig ungdomar av förnedrande inslag i samband med rån enligt dig?* Under intervjuerna ställde vi också många uppföljningsfrågor som låg utanför intervjuguiden i syfte att fånga upp svar som innehåll ny eller oväntad information om förnedringsrån (Rennstam & Wästerfors 2015:29). Efter att de personliga frågorna var avklarade ställdes mer övergripande frågor om de gärningspersoner som utför förnedringsrån, därefter mer fördjupande frågor om själva rånfenomenet och slutligen konkreta frågor om varför förnedring används mot rånoffer. Av det skälet valde vi grand tour-frågor som enligt Leech är lämpliga i en semi-strukturerad intervju.

4.4 Databearbetning

Transkriberingen utfördes manuellt i nära tid efter intervjutillfället. Detta för att bättre minnas detaljer och andra aspekter som utmärkte intervjun. Vi transkriberade intervjuerna genom att lyssna på intervjuerna och sedan skriva ned dem var för sig. Därefter jämförde vi transkriberingarna för att hitta likheter och olikheter. Vi behövde emellanåt redigera vissa delar i transkriberingen eftersom vissa meningar var ofullständiga och svåra att tolka. På så sätt kontrollerade vi ständigt kvaliteten på det vi transkriberade vilket forskare behöver ta hänsyn till vid genomförande av kvalitativa intervjuer (Bryman 2008:430). Vi valde också att anonymisera intervjupersonerna i transkriberingen med hänseende till forskningsetiska skäl. Våra intervjuutskrifter har följt en transkriberingsstil som gör det talade språket till ett läsbart

språk. Detta gjorde vi genom att skapa en transkriberingsmall som vi noggrant följde och vi tog med "hörbara meningar", det vill säga språkliga detaljer såsom avbrytningar eller kortare pauser (se bilaga 4). Detta sätt att transkribera ger inte bara en bild av vad som sägs utan också hur det sägs och det är enligt Nina Törnqvist viktigt för att urskilja skillnaden mellan innebörd och form (Törnqvist 2017:390–1).

4.5 Etiska överväganden

Individskyddskravet är en grundläggande forskningsetisk princip som syftar till att skydda de individer som deltar i ett forskningsprojekt från exempelvis psykisk skada eller kränkningar. Vetenskapsrådet skriver att individskyddskravet kan konkretiseras i fyra forskningsetiska regler: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002:6). Som första steg tog vi kontakt med informanterna via e-mail där vi berättade om undersökningen, beskrev undersökningens syfte och projektansvariges namn och institutionsanknytning. I e-målet skrev vi också att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan när som helst. Innan intervjuerna påbörjades tog vi hänsyn till samtyckeskravet genom att fråga alla undersökningsdeltagare om samtycke till att intervjun ljudinspelas via våra telefoner. Konfidentialitetskravet tog vi hänsyn till genom att upplysa deltagarna om att deras identitet, eller identiteten på andra personer han eller hon berättade om i intervjun, anonymiseras i vårt forskningspapper. Vi hanterade konfidentialitetskravet genom att även säkerställa att personuppgifter, undersökningens ljudfiler eller annat känsligt material förvarades på ett sådant sätt så att obehöriga inte kunde ta del av dem. Exempelvis stängde vi av diverse molndelningsprogram såsom iCloud för att säkerställa att ljudfilerna endast fanns i våra mobiltelefoner och ingen annanstans, där vi sedan raderade ljudmaterialet efter transkribering. Nyttjandekravet uppfyllde vi då uppgifter om enskilda och uppgifter från informanterna endast användes för vårt forskningsändamål (Vetenskapsrådet 2002:9–14). Nämnade fyra forskningsetiska regler informerade vi om skriftligt över e-mail och ytterligare en gång muntligt innan intervjutillfället.

4.6 Tematisk analysmetod

Vi har tillämpat en tematisk analysmetod i bearbetningen av datamaterialet eftersom metoden syftar till att organisera kvalitativ data genom att finna teman. Enligt Bryman (2008) är tematisk analys ett vanligt angreppssätt för att sammanställa kvalitativ data i vilket ett tema kännetecknas av något som "bygger på koder som identifierats i utskrifter". Dock påpekar Bryman att analysmetoden har brister i tydliga instruktioner i hur man gör en tematisk analys

(Bryman 2008: 528, 703). Av det skälet har vi valt att utgå från Brauns och Clarkes (2006) artikel ”Using thematic analysis in psychology” som tydligt beskriver hur en tematisk analys av högt forskningsvärde kan genomföras. Ett annat skäl till valet av Brauns och Clarkes struktur är att deras förslag på upplägg belyser vikten av att det teoretiska ramverket fungerar och matchar för den tematiska analysen i förhållande till vad författaren vill veta med sin undersökning. Specifikt utgick vi från Brauns och Clarkes sex analyssteg för att effektivt och tydligt redovisa hur vi gått tillväga med vår tematiska analys (se bilaga 6). Textanalysen av transkriberingsmaterialet och sökandet efter teman gjordes med hjälp av denna analysmodell. Själva kodningen började med att första läsa igenom datamaterialet och därefter urskildes teman med olika färger. För att finna huvudteman läste vi igenom datamaterialet och markerade ut stycken eller meningar som exempelvis kunde kopplas till de teoretiska ramverken, tidigare forskning eller som var återkommande från flera intervjudeltagare.

Med hjälp av de sex analysstegen kunde vi enklare finna relevanta huvud- och underteman. De teman som bedömdes relevanta var framförallt de stycken som innehöll formuleringar som hade anknytning till vår studies teoretiska bakgrund. De meningar eller stycken som låg nära de teoretiska ramverken kodades med olika textfärger. De teman som identifieras för teorin om social band markerades med gul textfärg, de teman som identifierades för teorin om subkulturer markerades med röd textfärg och så vidare (se bilaga 5). Vi kunde urskilja tre övergripande huvudteman som vi senare bröt ned i flera olika subteman. I vår studie har den tematiska analysen genomförts som en vägledning i planeringsfasen, datainsamlingen och analysstadiet. Valet av tematisk analys motiveras av att det minskar risken för feltolkningar eftersom denna analysmetod placerar allt intervjumaterial under teman som tydligt kan urskiljas. Efter kodningen bearbetade vi intervjumaterialet ytterligare genom en noggrannare analys. Under den noggrannare läsningen av vårt intervjumaterial fann vi flera subteman som kunde knytas till våra tre huvudteman. De tre identifierade huvudtemana är socialt anseende, sociala band och socioekonomisk bakgrund och vad som inkluderas i dessa teman beskrivs härnäst.

4.7 Huvudteman 1–3

1. Socialt anseende

Socialt anseende behandlar begrepp såsom status och bekräftelse, och beskriver faktorer som enligt poliserna i våra intervjuer är förklaringen till varför ungdomar begår förnedringsrån. Temat kommer även att handla om begäret att känna sig mäktig och överlägsen.

2. Sociala band

Vårt andra tema är linje med teorin om sociala band och fokuserar på polisens beskrivningar av gärningspersonernas sociala band till samhället såsom misslyckad skolgång hos ungdomarna, brist av närvaro av föräldrar och viljan att tro på sig själv - faktorer som var återkommande i svaren på frågan om förnedringsinslagen motiv. Vi kommer även att analysera delaktighet, det vill säga vart ungdomarna spenderar sin tid.

3. Socioekonomisk bakgrund

Analyserna för temat om socioekonomi kommer att beskriva ungdomarnas livssituation, ur polisens perspektiv, kopplat till utsatta områdena. Under detta tema kommer även förnedringsrån kopplat till ekonomisk vinning att presenteras.

4.8 Metoddiskussion

En central aspekt för denna undersökning handlar om förståelse och att författare redan i början av studien har förutfattade meningar. Förförståelse handlar om baskunskaper man har i området som intervjun berör (Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2015:44) och kan förstås genom att den präglar vårt sätt att se på verkligheten mer än vad vi inser (Thurén 2007: 58, 136–137). Innan arbetets början tog vi del av en hel del medierapportering som innehöll information om gärningspersonernas kön, att förnedringsrånen tenderar att utföras i grupp och att själva förnedringen används som ett sätt för gärningsmännen att demonstrera makt mot offret. Våra förkunskaper om förnedringsrån gav oss en effektiv fördel då vi bättre kunde fånga upp ny kunskap som vi tidigare inte hade. Exempelvis att förnedringsrån också begås av unga tjejer i grupp. Att hantera förkunskap om ett samhällsfenomen man vill studera kan dock vara en svaghet, speciellt om förkunskaperna riskerar att begränsa vårt tänkande. Ledande frågor kan resultera i att intervjuaren har tolkningsrätt och tolkar svaren utifrån förutfattade meningar. Vi har förhållit oss till detta med hjälp av en hermeneutisk forskningsdesign - vi utgick från vår förförståelse för att sedan göra tolkningar i vår datainsamling för att få en fördjupad förståelse och större kunskap utifrån vår frågeställning. Thurén (2007) förklarar detta som den hermeneutiska spiralen och den används för att komma fram till olika tolkningar för att sedan kunna utgå från en annan utgångspunkt för att få en djupare förståelse. Förförståelsen som forskare har i början av en studie, utvecklas då från fördomar till en verklig förståelse (Thurén 2007:61).

När det kommer till studiens val av metod har kvalitativ forskningsmetod kritiserats för att präglas av en mindre grad av objektivitet och högre grad av subjektivitet, bland annat på grund av att metodens mål är att tolka och beskriva den mening individerna själva tillskriver sin tillvaro. Samtidigt menar Teorell och Svensson att varken kvalitativ eller kvantitativ forskning är frikopplad från värderingar och att författarens ämnesval och slutsatser är till viss del produkter av, medvetna eller omedvetna, subjektiva attityder och värderingar. Givetvis kan vi med kvalitativ design sträva efter objektivitet men vi kan inte vara säkra på att vår intervjustudie uppnår vetenskaplig objektivitet (Teorell & Svensson 2007: 11, 280). En ytterligare kritik handlar om att kvalitativ metod ger en begränsad bild av helheten av fenomenet som undersöks och att kvalitativa undersökningar vanligtvis har obefintliga eller begränsande generaliseringsmöjligheter. För att hantera dessa omständigheter fokuserade vi på andra kvalitetsmarkörer som ger den kvalitativa forskningen legitimitet och tillförlitlighet, såsom intersubjektivitet, transparens och trovärdighet.

Vi har eftersträvat kravet om intersubjektivitet som handlar om att man som författare tydligt redovisat hur man gått tillväga, vilka vägval man gjort men också att studien är begriplig och kan förstås av personer både inom akademien som för personer utanför akademien (Ahrne & Svensson 2015:25). Transparens handlar om genomskinlighet, det vill säga att forskaren är öppen och tydligt redovisar vart man hämtat sina resonemang och belägg. Vi strävade efter att tydligt redogöra för hur forskningsprocessen gått till och hur vi kommit fram till våra resonemang och slutsatser (Ahrne & Svensson 2015:25). Inom kvalitativ forskning behöver man ställa sig kritisk till uppfattningen om att det finns en absolut sanning av den sociala verkligheten. Reliabilitets- och kvalitetskriterier i kvalitativa undersökningar förutsätter att det är möjligt att komma fram till en absolut sanning av den sociala verkligheten. Därav brukar begreppen reliabilitet och validitet förklaras med trovärdighet, pålitlighet och tillförlitlighet i kvalitativ forskning (Bryman 2008:354). Trovärdighet berör hur sannolika resultaten är och att resultaten överensstämmer med intervjupersonernas upplevelser. Även hur analysprocessen är i enhetlighet med syfte och frågeställning avgör trovärdigheten. I denna studie kan trovärdigheten antas öka eftersom vi under hela processens gång utgick från studiens syfte och frågeställning, från intervjuguide till analysarbete. Förutom att ständigt koppla syfte och frågeställning till intervjuguide och analysarbete spelar objektivitet en stor roll, vår förmåga som intervjuare att vara objektiva (Bryman 2008:354).

Som tidigare nämnt är vetenskaplig objektivitet svårt att uppnå och baserat på vårt empiriska material är möjligheterna till generalisering mycket begränsade, men då kvalitativ metod kan tillämpas utan generaliserande ambitioner menar vi att nämnda omständigheter inte påverkar studiens trovärdighet (Teorell & Svensson 2007:11). Förförståelsen påverkar ofrånkomligen vår egen kunskapsbildning av fenomenet vi undersöker och enligt Tivenius måste det ständigt beaktas (Tivenius 2015:16). Vi har strävat efter att undvika att påverka intervjupersonen med våra egna värderingar och åsikter eftersom vi vill komma åt intervjupersonens opåverkade föreställningar och upplevelser. Med tillförlitlighet menas att vårt insamlade material ska få likartade resultat ifall studien genomförs vid en annan tidpunkt (Bryman 2008:357). Samtliga frågor under intervjutillfällena ställdes på likartade sätt och vi utgick ständigt från samma intervjuguide. Alla intervjuer spelades in för att inte missa viktiga uttalanden och alla intervjuer transkriberades för att lättare kunna analysera materialet. Kvalitativa intervjuer är däremot öppna för tvetydigheter och bygger på mellanmännisklig interaktion som är beroende av våra föreställningar och tolkningar som forskare (Rennstam & Wästerfors 2015:29). Detta har stor betydelse för vår analysdel av intervjumaterialet och problematiserar frågan om pålitlighet och generalisering. Studien kommer förmodligen inte uppnå liknande resultat om intervjuerna genomförs om tio år. Dock är denna studies syfte inte att generalisera. Denna studie har för avsikt att bidra till en ökad och bredare förståelse till varför ungdomar begår förnedringsrån och vidare diskussion kring ämnet (Ahrne & Svensson 2015:26).

5. Analys och resultat

I detta avsnitt beskrivs resultat och analys utifrån studiens tre valda teman. Texten är indelad i underrubriker som utgör de valda temana. Underrubrikerna innehåller subteman och analys. Benämningen av intervjupersonernas uttalanden kommer att benämnas IP1, IP2 etc. Innan redovisning av den tematiska analysens resultat kommer kort en redogörelse av övrig bakgrundsfakta som sades under intervjuerna och som inte har med studiens teman att göra. Alla poliser i vår studie beskrev majoriteten av gärningspersonerna som unga killar mellan 12 till 20 år gamla. En av poliserna berättade att han endast haft ett fall med en individ som varit över 20 år gammal. Det vanligaste var enligt poliserna att förövaren och offret är okända för varandra, vilket inte är helt olikt resultaten från annan tidigare svensk forskning om personrån. Det fanns vissa fall där offer och förövare är bekanta med varandra där de exempelvis gått i samma skola. Det finns också några få undantag där offer och förövare är unga tjejer i samma

åldersspann som killarna. Flera av poliserna menade att det handlar om en tidigare konflikt när unga tjejer är inblandade i förnedringsrån och att motiven i sådana fall har varit hämnd. Slutligen fanns det en enighet bland poliserna, oberoende av vilket län de är verksamma inom, att majoriteten av förnedringsrånen utförs av en liten krets unga gärningspersoner.

5.1 Socialt anseende

Analyserna visade att strävan efter socialt anseende för att uppnå känslan av att exempelvis bli sedd eller hörd kunde indelas i tre subteman - bekräftelse, status samt makt-känslor.

Bekräftelse

Flera av de intervjuade poliserna uppgav att känslan av konfirmation från andra var en förklaring till varför ungdomar väljer att begå förnedringsrån.

IP1: Då måste man också se upp till dem större killarna som säger att jag vill att du går och rånar den där. 'Jaha men det kanske inte jag vill', 'ja jag vill att du gör det', 'aa då gör jag det' och nästan blir uppmanad och sen så blir den bekräftad 'bra gjort du fick tag i jackan' och så helt plötsligt känner sig den här personen sedd, bekräftad och hörd.

IP2: Och det finns ju oftast att man uppmuntrar varandra och man liksom såhär applåderar och high-fivar varandra nästan ju värre saker man gör desto bättre är det.

IP5: Du har en kultur som på något sätt...ehm...vad ska vi säga...romantiserar eller idealiserar beteendet i sig. [...] du har inga referenser för vad som är okej eller vad som är häftigt eller inte häftigt och så vidare. Och du har vänner som ehm...ja vad ska man säga... som...bekräftar hela beteendet.

Status

På frågan om varför unga rånare utför förnedringsrån hävdade ett flertal av poliserna att det är ett tillvägagångssätt för gärningspersonerna att erhålla status, bli mer ansedd och skaffa sig ett rykte.

IP1: Och så ska den ena vara mer förnedrande än den andra och sådär. Återigen bara för att försöka vara någon och kanske eh... bli mer ansedd 'fan vad duktig du var på rån, jag gjorde såhär, vad gjorde du?', 'jag gjorde såhär', så att även i den nischade gruppen personrånare så ska man på något sätt vinna över varandra.

IP3: *En av dem filmer sen skickar man den till en kompis eller lägger upp det på ett instagramkonto. Det är en trofé samtidigt. [...] Man vill visa sig stor och stark, 'titta vad jag kan''. Lite som att få likes.*

IP:5 *Så det faktumet att du får status inom din egen krets på grund av hur grovt det blir, ja så är det ju och så är det ju i hela samhället.*

IP6: *De gör det just för att förnedra och för att få status och ett rykte. Jag tror det är störta anledningen.*

Makt och känslor

Flera av de intervjuade poliserna menade att förnedringsrån begås utifrån ett maktperspektiv, en strävan efter att känna överlägsenhet över andra samt att ungdomar som begår rån själva mår dåligt. En del av poliserna förklarade att gärningspersonerna själva kan ha blivit utsatta för våld i hemmet.

IP2: *Det är att man känner sig stark, att känna sig mäktig, att känna sig viktig. Viktig är kanske fel ord men ehm...ja att känna sig mäktig, överlägsen sitt offer.*

IP3: *Att det kanske förekommit våld i hemmet så blir det upprepningstvång på det. Att man själv blivit förnedrad och den som är maktlös vill ha makt. Samtidigt som man vill ha saker så har man någonting inom sig som gör att man varit nedtryckt som gör att man vill få utlopp för det på något sätt.*

IP6: *Dels tror jag att de som gör det mår dåligt själva. Att dom är negligerade av föräldrar eller har avstånd av föräldrar och smärta som de behöver ta ut på andra tror jag är en utav anledningarna.*

IP7: *Det finns flera gånger dokumentation om att det förekommit våld i hemmet sedan tidigare. Sen tar man ut det på någon annan. Någon som är svagare.*

Analys

En konsistent bild av de intervjuade poliserna var att ungdomar utför förnedringsrån som ett sätt att bli bekräftade och för att uppnå status. Denna process sker i samband med uppmaning från varandra och att ungdomarna blir sedda både inom den egna kretsen och utanför. I intervjupersonernas berättelser framkom att ungdomarna kan göra vad som helst bara för att 'vara någon', och att desto värre man är desto bättre. Intervjupersonerna berättade även hur förnedring är ett sätt att skaffa sig ett rykte. Detta går i linje med Brås (2000) rapport som bland

annat frågade ungdomar vad de tror motiven till rån är. En skillnad är att BRÅ-rapporten (2000) diskuterar ungdomsrån överlag, medan denna studie fokuserar på förnedringsrån. Ett vanligt enkätsvar var att de tror att ungdomar begår rån mot andra ungdomar för att få respekt bland sina kompisar, vilket liknar den uppfattning vi fått av polisen i denna studie. Det kan därmed tolkas som att förnedrande inslag i samband med rån är ett tillvägagångssätt för ungdomarna att nå bekräftelse och status av andra ungdomar och "kan göra vad som helst" för att bli sedd och hörd av andra. Denna drivkraft gör att gärningspersonerna förlorar referens för vad som är okej eller inte. Denna tolkning av resultatet är konsistent med Cohens (1955) teori om subkulturer, som förklarar att en kriminell subkultur bildas där antisocialt beteende krävs av gruppens gemensamma normer. Polisernas redogörelser är i enlighet med Cohens definition av antisocialt beteende, där ungdomar skapar en subkultur genom en organiserad uppsättning av särskilda värderingar, övertygelser och attityder, där förnedring kan förstås som ett beteende som inger status från andra. Denna tolkning överensstämmer med BRÅ-rapporten 2016:11 som lyfter sambandet mellan personrån och att ha brottsbelastade kompisar och tillåtande attityder.

I polisens uttalanden framgick att förnedringsrån är ett sätt att utöva makt och känna sig stark och överlägsen sitt offer. Det framgick att ungdomar som begår förnedringsrån själva mår dåligt, att de själva blivit utsatta för våld och att de förnedrar sina offer eftersom de har känslor de vill få utlopp för. I BRÅ:s rapport (2000) angav mer än hälften av deltagarna att de på samma sätt tror att makt är en av förklaringarna till varför ungdomar rånar andra ungdomar. En tolkning utifrån intervjuaterialet är att ungdomarna väljer att förnedra sitt offer för att själva må bättre, och att känslan av makt och överlägsenhet skapas i samband med förnedring. Dessa faktorer samspelar med Jack Katz (1988) förklaring att unga rånare tenderar att "brottas" med olika känslor, till exempel avsky och hämnd, för att sedan dra nytta av sitt känslomässiga tillstånd genom en lindrande känsla och det fungerar därmed som en orsak till brott. En möjlig tolkning är att ungdomarna får utlopp för sina känslor genom att använda sig av förnedring, och att ungdomarna på så sätt uppnår moralisk existens som Katz (1988) förklarar. Denna förklaring kan enligt två intervjuade poliser motiveras utifrån att ungdomarna själva mår dåligt och att de själva blivit utsatta för våld i hemmet.

5.2 Sociala band

Intervjudeltagarna diskuterade ständigt ett samband mellan att begå förnedringsrån och svaga band till samhället, i form av om relationen till hemmet, föräldrar och skola. Det framgick även

hur ungdomarna inte har någon positiv framtidssyn som ett resultat av känslan av misslyckande.

Föräldrar och skolgång

Att inte bli sedd eller hörd av föräldrar och misslyckanden i skolgången var ett ständigt återkommande tema för polisens beskrivning av gärningspersoner som utför förnedringsrån. Ungdomarna beskrivs ha en avsaknad framtidstro på grund av en misslyckad skolgång vilket leder till att de inte har någon tro på sig själva och istället väljer att begå brott. Detta leder i sin tur till att de söker trygghet och tillhörighet på annat håll.

IP1: Ingen ser mig, inga föräldrar som ser mig och så. Men här blir jag sedd, här blir jag hörd och det är så tydligt när man sitter i förhör, när man hör mellan raderna det dem säger.

IP1: Det här är...människor som i princip skitit i framtiden, "det spelar ingen roll för jag har ingen chans, jag är en sopa i skolan, jag kan ingenting, men jag kan råna folk, jag är duktig på det"

IP2: Även om du har alla förutsättningar du är liksom inte... du är inte duktig i skolan, du är inte duktig på någon idrott, du är inte duktig på någonting annat som gör att du känner dig misslyckad.

IP7: Min upplevelse är att man inte klarat av skolan, man har problem hemma.

Delaktighet

Intervjudeltagarna poängterar hur ungdomarna hellre spenderar tid utanför hemmet än i hemmet, och att de inte spenderar tid i skolan.

IP2: Det är mycket runt centrum eller centrumanläggningar där ungdomar hänger... ehm... de senaste rånen vi hade så var det att man sitter och väntar vid en bussterminal vid en centrumanläggning och sen så väntar man på att hitta ett bra offer och så tar man den.

IP6: Det är grabbgänget som inte är hemma på kvällarna som hänger ute i förorterna och även i småorter och som inte har någonting att göra. Antingen kan de ta någon för att de har tråkigt eller rikta sig in på någon som de skaffat sig en "beef" med..

IP8: Det jag har sett är att de inte klarat skolan, man har lite problem hemma, man hänger inte hemma, man har inte godkända betyg, man hänger hellre i rasthallen än på lektionen.

Analys

I flera av intervjuerna framgick att ungdomar som begår förnedringsrån tenderar ha en avsaknad av närvarande föräldrar och en misslyckad skolgång. Att inte bli sedd och hörd av föräldrar och känslan av att vara dålig i skolan leder till en känsla av misslyckande hos ungdomarna. Avsaknad av föräldrar och en lyckad skolgång stöds av Hirschis (1969) teori om sociala band. När barn och ungdomar är knutna till vänner, föräldrar och lärare minskar risken att begå kriminella handlingar. Risken för kriminella handlingar minskar även ifall en person investerat tid i till exempel skola och utbildning. Hirschi förklarar ytterligare att föräldrar är en av de viktigaste faktorerna till kriminellt beteende för barn och ungdomar och att ett normbrytande beteende skapas när anknytning till föräldrar och lärare är svag. Utifrån denna teori kan resultaten tolkas som att avsaknad av föräldrar och misslyckad skolgång leder till att vissa ungdomar begår normbrytande beteenden eftersom de känner sig ensamma, att de inte har någon tro på sig själva och att de inte har något att förlora på att begå brott. Resultaten överensstämmer med BRÅ-rapporten 2016:11 där andelen som utfört hot för att få en värdesak är högre bland unga som har dåliga relationer till föräldrar, inte trivs i skolan, ofta skolkar och att de har vänner som begår brott, faktorer som tenderar att samspela med varandra.

De intervjuade poliserna poängterade vid flertal tillfällen att ungdomar som begår förnedringsrån tenderar att spendera mycket tid runt centrum, utanför skolan, att de inte har något att göra och hellre hänger utanför än i hemmet. Resultaten kan möjligen förklara att ungdomarna inte har ett strukturerat liv av aktiviteter och rutiner och att de hellre spenderar tid utomhus bland kompisar istället för att spendera tid i hemmet. Detta går i linje med Hirschis förklaring om delaktighet som förklarar att avsaknad av konventionella aktiviteter och sysselsättning ökar risken för individer att begå brott. Det kan tolkas i denna studie som att minskad tid i hemmet, skolan och fritidsaktiviteter motiverar ungdomarna att spendera tid utomhus bland ungdomar med liknande avsaknad av sociala band som de själva har.

5.3 Socioekonomisk bakgrund

Intervjupersonerna beskriver att ungdomarna mestadels kommer från utsatta områden. Ett återkommande tema som återfanns i intervjumaterialet bland poliserna var att förnedringsrån inte handlade om ekonomisk vinning. Istället är förnedringsinslaget det väsentliga vid brottets utförande. Subteman för detta tema är utsatta områden och ekonomisk vinning.

Utsatta områden

Det framgick under intervjuerna att gärningspersonerna kommer från fattigare områden och i vissa fall åker de till rikare områden för att begå förnedringsrån.

IP1: Många kommer från utsatta områden och utsatta områden är ju ett område där det är precis så. Det är sämre ekonomi, sämre utbildning, mer fattigdom än i andra ställen.

IP3: Man har ofta fattiga hemförhållanden. Dels går man till ställen där folk har saker, där folk har dyra märkesgrejer som man själv vill ha.

IP6: Jag skulle säga att underklass och lite medelklass som håller på med det här.

IP8: Ja det är ju samma som jag sa tidigare att det är människor från så kallade utsatta områden.

Ekonomisk vinning

Intervjudeltagarna diskuterade huruvida förnedringsrån handlar om ekonomisk vinning eller inte. Resultaten visar att ungdomarna tar saker vid utförande av förnedringsrån och att förändring är ett primärt mål för brottet.

IP4: Det är flera personer på en och samma men jag uppfattar inte att rånen handlar om att man egentligen vill ha någonting.

IP5: De själva mår väldigt dåligt och vill att brottsoffren ska må lika dåligt men ekonomisk vinning är nästan ingen ingrediens i det.

IP6: Det är nästan fel att kalla det rån. Det är ett rån för de tar ju saker men den största anledningen är inte ekonomisk vinning vad jag tror.

IP7: Det är en någon form av mitch-match mellan hot, misshandel och rån där definitionen av rånet inte är det primära utan det är att jävlas i någon form av maktutövning

Analys

Gällande frågan om socioekonomisk bakgrund visar resultaten att ungdomar som begår förnedringsrån kommer från utsatta områden med sämre ekonomi, lägre utbildningsnivå samt sämre hemförhållanden. I vissa fall åker de till andra platser där människor till exempel har

dyra märkeskläder. En av poliserna förklarade att det är framförallt ungdomar från lägre socioekonomisk bakgrund och ibland från medelklassbakgrund som begår förnedringsrån. Dessa faktorer kan förklaras med hjälp av Cohens (1955) beskrivning om hur kriminella subkulturer skapas genom att lägre samhällsklasser nekas möjligheten att uppnå universella framgångsmål och misslyckas att placera sig själva enligt medelklassidealen, vilket leder till känslan av statusfrustration och utanförskap. Detta kan möjligen vara en av förklaringarna till varför ungdomarna söker tillhörighet hos andra ungdomar med liknande förhållanden i socialt utsatta områden, där andra värderingar, attityder och beteenden uppmuntras för att nå bekräftelse och status och därmed lindrar statusfrustrationen. Polisens förklaring av vikten av tillhörighet samstämmer med Katz (1988) redogörelser som beskriver att rånare som inkluderas i kriminella gäng bildar gemenskap och relationer mellan varandra och har en viktig betydelse för individens identitet (Katz 1988).

Vikten av att erhålla märkeskläder, saker och mopeder beskrivs som en av förklaringarna till varför ungdomar begår förnedringsrån. De faktorer som upplevdes mest avgörande utifrån polisens berättelser var dock vikten av förnedring i samband med rånet. Det huvudsakliga målet utifrån intervjumaterialet var inte att erhålla materiella ting eller ekonomisk vinning, utan att trycka till, utföra hot och misshandel. Detta kan förstås med hjälp av Cohens (1955) teori om subkulturer där han beskriver kriminella subkultur brott som icke-utilitaristiska. Cohen förklarar utifrån teorin att de som tillhör kriminella subkulturer begår stöld eftersom det är kopplat till en process att uppnå status, tillfredsställelse eller erkännande i gruppen. Stöld är således av sekundär betydelse, och de som tillhör en kriminell subkultur beskrivs vara impulsiva och använda kortsiktig hedonism. Idén om att stöld borde ses som icke-utilitaristisk inom kriminella subkulturer och att stöld istället handlar om att uppnå status överensstämmer med polisens redogörelser om förnedringsrån. Polisen förklarade vid upprepade tillfällen att det är själva förnedringsdelen som är det primära målet vid utförandet av förnedringsrån, samt vikten av status, erkännande och att bli sedd inom den egna gruppen. Även Cohens (1955) förklaring att kriminella subkulturer tenderar att använda våld och kortsiktig hedonism återspeglas i polisens berättelser.

6. Avslutande diskussion

Syftet med denna studie är att på basis av ett antal intervjuade polisers uppfattningar undersöka motiv till förnedringsrån. Vi har i tolkning av intervjumaterialet utgått från två teoretiska förklaringar, teorin om sociala band samt teorin om subkulturer. Återkommande och sinsemellan konsistenta teman bland poliserna var att ungdomar som begår förnedringsrån söker en känsla av att bli sedda på olika sätt, att de själva mår dåligt, kommer från socialt utsatta områden samt att förnedringsrån är icke-utilitaristiskt där det primära målet inte är ekonomisk vinning. Poliserna beskrev hur ungdomarna söker tillhörighet bland alternativa sociala umgängeskretsar när de inte blir sedda eller hörda hemifrån, när de känner sig misslyckade i skolan eller när de inte kan nå upp till medelklassidealen. Strävan efter bekräftelse och känslan av att bli sedd i dessa kriminella kretsar uppmuntrar ett normbrytande beteende där ju grövre brottet är, desto mer status, vilket kan förklara varför ungdomar väljer att förnedra sina rånoffer utöver det hot eller våld som krävs för att tvinga ifrån sig värdesaker. På så sätt kan avsaknad av sociala band till samhället förstås som en bakomliggande faktor till förnedringsrån. Cohens teori om subkulturer är i linje med polisens uttalanden som menar att ungdomarna kan göra vad som helst bara för att vara någon, i syfte att känna tillhörighet och att bli ansedd bland sin omgivning.

Hirschi beskriver att ungdomar med avsaknad av sociala band till samhället skapar ett normbrytande beteende i det traditionella samhället. Samtidigt förklarade poliserna i intervjuerna att ungdomarnas attityder och beteenden förändras när de begår brott bland andra ungdomar. Utifrån resultaten kan man förstå det som att förutom att ungdomarna skapar ett normbrytande beteende i det traditionella samhället som Hirschi förklarar, skapas även nya normer inom den kriminella krets ungdomarna söker sig till som ett resultat av frånvaro av föräldrar och misslyckad skolgång. Samtidigt som normerna bryter mot det traditionella samhällets normer, tenderar dessa normer att uppmuntras bland kriminella kretsar, och kan således vara ett tillvägagångssätt att få status och en känsla av tillhörighet bland andra ungdomar. De normer som accepteras i en kriminell krets har enligt resultaten handlat om att utföra grövre brott, till exempel förnedringsrån, och genom det bli mer ansedd. Huruvida ungdomarna faktiskt tillhör en subkultur eller inte går utifrån resultaten inte att konstatera då poliserna förklarade att status och bekräftelse även efterfrågas bland icke-vänner, samt att alla kriminella grupper inte utgörs av subkulturer, vilket Cohen hävdar. Resultaten påvisar däremot

att ungdomarna söker status och bekräftelse bland andra kriminella ungdomar och poliserna belyser likaså vikten av tillhörighet. Vidare visar resultaten att makt i form av förnedring är ett sätt att få utlopp för sina egna känslor likt det Katz redogör för i sin forskning. Känslor är dock ett komplext begrepp och det är svårt att utifrån resultaten konstatera att ungdomarna begår förnedringsrån som ett tillvägagångssätt att få utlopp för sina känslor. Intervjumaterialet exemplifierar däremot att ungdomarna mår dåligt av olika skäl och att maktutövning sker i samband med förnedring. I fråga om delaktighet är det problematiskt utifrån intervjumaterialet att påvisa vart ungdomarna spenderar sin tid och inte. Resultaten kan möjligtvis påvisa att ungdomarna inte trivs i hemmet och hellre spenderar tid utanför hemmet bland andra ungdomar.

Genom att komplettera teorierna är en möjlig tolkning att inga eller bristande sociala band bland unga personer leder till att det bildas subkulturer eller kriminella kretsar bland just ungdomar. Det skulle kunna förklara varför inte äldre personer utför förnedringsrån. På så vis kan Hirschis teori förklara hur subkulturer eller kriminella kretsar uppstår genom brist på social kontroll. Cohens teori kan i sin tur förklara hur förnedringsinslag i samband med rån kan uppstå bland kriminella kretsar eller subkulturer som ett sätt att få status eller bekräftelse.

Eftersom det finns olika tolkningar av begrepp som till exempel känslor, subkultur och att förnedringsrån är ett relativt nytt fenomen kan denna studie förväntas få annorlunda resultat om vi intervjuar andra poliser om tio år. Vidare är det av stor vikt att påpeka att det är polisernas individuella erfarenheter och subjektiva uppfattningar som vi redovisar. Polisens uppfattning kan inte fastslås utifrån dessa åtta intervjuer då andra uppfattningar kan återges av andra poliser och polisregioner. Men som tidigare nämnts är syftet med studien inte att generalisera utan att bidra till en ökad kunskap samt förståelse för förnedringsrån samt vidare forskning kring ämnet.

6.1 Framtida forskning

Det hade varit intressant att med framtida forskning vidare studera förnedringsrån i syfte att få en bättre förståelse i varför unga rånare förnedrar sina offer. Känslan av att bli hörd och sedd av sin omgivning var ett ständigt återkommande tema i polisernas uppfattningar om gärningspersonernas motiv till att utföra förnedringsrån. Framtida forskning har också möjlighet att få bättre kunskap om vilka samband som verkar öka risken för ungdomars benägenhet att utföra förnedringsrån baserat på exempelvis Hirschis sociala band-teori. Hur

uppkomsten av subkulturer påverkar gärningspersoner till att känna ett behov att få bekräftelse bland kriminella kretsar kan också utvecklas vidare i framtida forskning med hjälp av Cohens subkulturteori. Andra värdefulla studier för framtiden hade varit att titta närmare på polisanmälda personrån genom att exempelvis kartlägga hur många av polisanmälningarna av personrån som utmärker sig som ett förnedringsrån. Det hade även varit betydelsefullt att undersöka huruvida förnedringsrånen ökat eller minskat i samhället.

7. Referenslista

Adaktusson, M. & Alandh, A. (2020). *Barnens ord om rånen är bortom allt förstånd*. Expressen debatt, 18 december. Tillgänglig: <https://www.expressen.se/debatt/barnens-ord-om-ranen-ar-bortom-allt-forstand/> [Hämtad 2020-12-20].

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Bordua, D. J. (1961). *Delinquent subcultures: Sociological interpretations of gang delinquency*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 338(1), 119–136.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. Qualitative research in psychology, 3(2), 77–101. Bristol: University of the West of England.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Ungdomar som rånar ungdomar*. (Rapport 2000:6) Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Tillgänglig: https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800019941/1371914732040/2000_6_ungdomar_som_ranar_ungdomar.pdf [Hämtad 2020-11-30]

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013a). *Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från Skolundersökningen om brott åren 1995–2011*. (Rapport 2013:3) Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Tillgänglig: https://www.bra.se/download/18.22a7170813a0d141d21800054454/2013_3_Brott_bland_ungdomar-i_arskurs_nio.pdf [Hämtad 2020-11-28]

Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *Personrån. En studie om vilka som utsätts, om brotten samt om riskfaktorer bland unga*. (Rapport 2016:11) Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Tillgänglig: https://www.bra.se/download/18.25f91bdc15453b49d0ff25be/1510819303673/2016_11_Personran.pdf [Hämtad 2020-11-28]

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2020). *Nationella Trygghetsundersökning: om utsatthet otrygghet och förtroende*. (Rapport 2020:8) Tillgänglig: https://www.bra.se/download/18.7d27ebd916ea64de5306cd13/1606479595116/2020_8_Nationella_trygghetsundersokningen_2020.pdf [Hämtad 2020-11-28]

Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:7 upp. Stockholm: Liber.

Carlsson, C. (2020). *DEBATT: Det fanns inte någon våg av förnedringsrån*. Expressen, 21 december. Tillgänglig: <https://www.expressen.se/debatt/det-fanns-inte-nagon-vag-av-fornedringsran/> [Hämtad 2020-12-23].

Dahlin, P. (2019). *Polisen om förnedringsrån: "De har långtråkigt"*. Omni inrikes, 26 februari. Tillgänglig: <https://omni.se/polisen-om-fornedringsran-de-har-langtrakigt/a/rA4rpK> [Hämtad 2020-11-26].

Denscombe, M. (2010). *The good research guide: for small-scale social research projects*. 4th ed. Maidenhead: Open University Press.

Eke-Göransson, E. (2019). *Rånoffer tvingade kyssa förövarnas skor och springa naken framför jagande bil*. SVT Nyheter Helsingborg, 10 juli. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/helsingborg/offret-tvingades-kyssa-forovarnas-skor-och-springa-naken-for-sitt-liv> [Hämtad 2020-11-26].

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). *Intervjuer*. I: Ahrne, G & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*, s. 34–54. 2 upp. Stockholm: Liber.

Erlandsson, Å. (2020). *Förnedringsrånerna väcker avsky - men har de ökat?*. Svenska Dagbladet, 29 augusti. Tillgänglig: <https://www.svd.se/fornedringsranen-vacker-avsky--men-har-de-okat> [Hämtad 2020-11-26].

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H & Wängnerud, L. (red). (2012). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4 (rev) uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Hirschi, T. (1969). *A control theory of delinquency*. Criminology theory: Selected classic readings, 289–305.

Institutet för språk och folkminne, ISOF (2020). *Nyord: förnedringsrån*. Tillgänglig: <https://www.isof.se/sprak/nyord/nyordsquiz/quiz-nyord-2020/18.html> [Hämtad 2020-12-30]

Katz, J. (1991). *The motivation of the persistent robber*. Crime and Justice, Vol. 14, 277–306.

Katz, J. (1988). *Seductions of Crime: Moral and Sensual Attractions of Doing Evil*. New York: Basic Books.

Klintevall, A. (2020). *Ungdomsrånen blir allt råare: Mer våld och mer förnedring*. SVT Nyheter inrikes, 11 februari. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/ungdomsranen-blir-allt-raare-mer-vald-och-mer-fornedrin> [Hämtad 2020-10-24].

Kärholm, F. (2020). *Att förminska barnrånen kräver en särskild talang*. Expressen. 23 december. Tillgänglig: <https://www.expressen.se/debatt/att-forminska-barnranen-kraver-en-sarskild-talang/> [Hämtad 2020-12-26].

Leech, B. (2002). *Asking questions: Techniques for Semistructured Interviews*. PS: Political Science & Politics, 35, 665–668.

Lindström, L. (2020). *LARS LINDSTRÖM: Brottsbekämpning kan inte styras av magkänsla*. Expressen, andra mars. Tillgänglig: <https://www.expressen.se/kronikor/lars-lindstrom/brottsbekampning-kan-inte-styras-av-magkansla/> [Hämtad 2020-12-22].

Mc-Connell-Henry, T., James, A., Chapman, Y. & Francis, K. (2009). *Researching with people you know: Issues in interviewing*. Contemporary Nurse, 34, 2–9.

Miethe, T. D. & Drass, K. A. (1999). *Exploring the Social Context of Instrumental and Expressive Homicides: An Application of Quantitative Comparative Analysis*. Journal of Quantitative Criminology, 15, 1–21.

Norrgrann, K. (2020). *Tonåringarna som förnedrar sina offer*. Aftonbladet, 31 oktober.
Tillgänglig: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/krim/a/qAL55w/tonaringarna-som-fornedrar-sitt-offer> [Hämtad 2020-11-26].

Nygren, S. (2020). *Därför förnedrar unga när de rånar*. Aftonbladet, 15 februari.
Tillgänglig: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/pLvA9W/darfor-fornedrar-unga-nar-de-ranar> [Hämtad 2020-11-26].

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). *Att analysera kvalitativt material*. I: Ahrne, G & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*, s. 220–236. Stockholm: Liber.

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: Analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur

Ring, J. (1999). *Hem och skola, kamrater och brott*. 1999. PhD Thesis, Avhandlingsserie No. 2. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Svensson, P. (2015). *Teorins roll i kvalitativ forskning*. I: Ahrne, G & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*, s. 208–219. Stockholm: Liber.

Svensson, P. & Ahrne, G. (2015). *Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt*. I: Ahrne, G & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*, s. 8–16. 2 uppl. Stockholm: Liber.

Svensson, P. & Ahrne, G. (2015). *Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen*. I: Ahrne, G & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*, s. 17–31. 2 uppl. Stockholm: Liber.

Teorell, J. & Svensson, T. (2007). *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Stockholm: Liber AB.

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2 uppl. Stockholm: Liber.

Tivenius, O. (2015). *Uppsatsens inre liv*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

TT Nyhetsbyrån (2020). *Urinerade på rånoffer – i dag kommer domen*. Svenska Dagbladet, 20 februari. Tillgänglig: <https://www.svd.se/kissade-pa-ranoffer--nu-kommer-domen>
[Hämtad 2020-10-22].

Törnqvist, N. (2017). *Att göra rätt: En studie om professionell respektabilitet, emotioner och narrativa linjer bland relationsvåldsspecialiserade åklagare*. PhD Thesis. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Ölander, M. (2020). *13-årig pojke tvingades kyssa förövarens fötter*. Expressen, Kvällsposten 21 oktober. Tillgänglig: <https://www.expressen.se/kvallsposten/krim/13-arig-pojke-tvingades-kyssa-forovarens-fotter/>
[Hämtad 2020-11-26].

8. Bilagor

Bilaga 1: Tabell B25

Tabell B25. Olika typer av våld (utan vapen/tillhygge) som målsägarna utsätts för. Andel anmälningar i urvalet där det förekommer uppgift om olika typer av våld (utan vapen/tillhygge). Procent.

	Procent
Totalt: Våld utan vapen eller tillhygge	70
Slag utan tillhygge (t.ex. knytnävsslag, örfil eller ospecificerat "slag")	40
Knytnävsslag	22
Spark	19
Knuffad, puttad, föst	17
Dragen/sliten (det slits i Mä:s person, hår eller kläder)	16
Fasthållen	15
Spark mot liggande	10
Slag med öppen hand (t.ex. örfil)	3
Stryptag	3
Knäad	1
Bunden	1
Skallad	0,5
Huvudet dunkas mot hårt underlag	0,5
Annat våld	1

Notera: Ej ömsesidigt uteslutande kategorier.

Bilaga 2: Enkftfråga nr. 14

14. Varför tror du att en del ungdomar rånar andra ungdomar? Här kan du sätta flera kryss.

- Det är ett lätt sätt att skaffa sig de saker man vill ha
- För att sätta sig i respekt hos dem man rånar
- För att få tag på saker som man själv inte har råd att köpa
- För att få respekt bland kompisar
- Det är spännande
- Av inga speciella skäl, det bara blir så
- För att visa makt
- Av andra skäl, nämligen för att:

Bilaga 3: Intervjuguide

Inledning

Ge muntlig information om frivilligt deltagande (möjlighet att avbryta när som helst), anonymitet, syftet med intervjun, hur och vart resultatet publiceras.

Erfarenhet i branschen

Berätta gärna lite om dig själv, vem är du?

Hur länge har du arbetat som polis?

Vilka brottstyper arbetar du med?

Ärenden

Vad är din erfarenhet av fenomenet förnedringsrån?

Hur skulle du beskriva ett typiskt förnedringsrån?

Vad skulle du säga är skillnaden mellan ett vanligt rån och ett förnedringsrån?

Gärningsperson och offer

Kan du berätta om förnedringsrånen har en organiserad eller slumpmässig karaktär?

Hur ser den geografiska spridningen ut? Finns det områden eller platser som är mer utsatta?

Vad vet du om gärningspersonerna? Vilka är dem i termer av exempelvis ålder eller kön?

Kan du berätta något om deras socioekonomiska bakgrund, uppväxtmiljö eller skolgång?

Varför använder sig ungdomar av förnedrande inslag i samband med rån enligt dig?

Vilka är offren som utsätts?

Eventuell kontakt med gärningspersoner

Har du haft någon form av kontakt med individer som begått förnedringsrån?

Har du bevittnat eller hört en gärningsperson uttala sig om sin handling i exempelvis en rättegång eller i ett förhör? I sådana fall, vad?

Kan du berätta något om hur gärningspersonerna själva förklarar eller betraktar ett förnedringsrån som de själva begått eller deltagit i?

Personliga uppfattningar

Vad är din personliga uppfattning till varför man begår förnedringsrån istället för vanliga rån?

Vad tror du är den viktigaste förklaringen eller förklaringarna bakom ett förnedringsrån utifrån dina egna erfarenheter?

Avslutning

Vad tror du kan få stopp på förnedringsrånen? Vad är viktigast i din roll?

Vad kan samhället i stort göra mer?

Bilaga 4: Transkriberingsmall

...	Indikerar pauser eller suckar
“ ”	Indikerar att IP citerar eller återger någon
()	Indikerar avbrytningar
IP	Intervjuperson som talar
H	Hanna som talar som intervjuare
M	Martin som talar som intervjuare

Bilaga 5: Förenklad matris av transkriberingarnas tematiska analys

Huvudtema	Socialt anseende	Sociala band	Socioekonomisk bakgrund
Subtema	Bekräftelse Status Makt och känslor	Föräldrar och skolgång Delaktighet	Utsatta områden Ekonomisk vinning
IP 1	X	X	X
IP 2	X	X	X
IP 3	X	X	X
IP 4	X	X	X
IP 5	X	X	X
IP 6	X	X	X
IP 7	X	X	X
IP 8	X	X	X

Bilaga 6: Tematisk analys steg för steg-guide enligt Braun & Clarke

Steg	Tematisk analys
1.	Bekanta sig med materialet
2.	Skapa initiala koder
3.	Leta efter teman
4.	Granska teman
5.	Definiera och namnge teman
6.	Sammanställa analysen

